

Hantverksrapport

TUNARPS TORN 2019

TRADITIONSBÄRARNA

Yrkespecialister i samverkan
för bevarande av traditionella hantverk.

Bengt Jo Bygden

Timmerhantverkare

TUNARPS TORN

Tunarps torn innan arbetet startade sett från nordväst

Historia och bakgrund

Säteriet är beläget i en naturskön trakt i syd-östra delen av Västergötland och har anor från 1500-talet. Gården har ägts av olika släkter har under åren: Ätten Ugglå ägde Tunarp under 175 år, Familjen Berglund startade en småindustri på gården under 1800-talet och ryttmästare Bäckström köpte gården 1903 och byggde ny huvudbyggnad, och år 1916, gårdens klocktorn. Vid renoveringen så fann vi i takfoten av tornet en liten notering på ett papper. Det var en lista på de olika dimensioner och längder för det virke som behövdes för byggnationen. Papperet överlämnades till ägarna av gården för arkivering. Klocktornet jämte intilliggande vagnslider hade ursprungligen tak av stickespån eller pärt troligen av gran. Vagnslidret har nu ett relativt nytt tegeltak. På tornets tak låg stickespån från troligen två omläggningar. Söder och östsidan hade ett sågat impregnerat furuspån lagt utan överlappning i trelagstäckning. Spånen var spikade med varmgalvaniserad spik. Under spånen fanns en svart duk i något slags plastmaterial. Läggningsen är troligen utförd på 90-talet, ev. 1993. På norr och östsidan låg också ett sågat impregnerat spån likaså spikat med galvaniserad spik men under spånen fanns här en asfboard. eventuellt lagt under 70-talet. Spånen var i mycket dåligt skick, underlaget gjorde att spånen hade svårt att torka ut efter regn. De var spröda av uv-ljusets nedbrytning. På tornspiran var spånen monterade på liknande sätt men där utan plast eller asfboard vilket tillsammans med spirans branta lutning hade sparat spånen bättre. På spirans väggar fanns sågat kreosotbehandlat spån troligen original.

Från stock till stickespån

Arbetet med omläggningen av taket i Tunarp var ursprungligen planerat att inledas 19 augusti 2019.

Redan i mars månad var vi igång med den första omgången spånhyvling. Eller rättvisare är att säga spånklyvningen. Jörgen Rånges stickespånshyvel från 1914 är nämligen inställd på att snarare klyva

ur ämnen än att hyvla ur dem. Detta tillsammans med en tjockleck på ca 3-5 mm tjocka spån gör att spånans livslängd torde vara väsentligt längre än en hyvlad. Men allt handlar om trädet. det ska vara rakvuxet och jämnvuxet med liten andel kvist. Vi fann ut att träd med bröstmått på ca 30 cm gav oss en vedklamp idealisk

att hyvla på två sidor till block däruti man därefter kunde hyvla upp mot 30 barkfria spånor på ca 6 tum.

De vårhyvlade spånen torkade vi strödda på läkt i en luftig lada. Under arbetet med att spika upp spånen var vi tvugna att hyvla fram mer spån och då lade vi spånen direkt, utan tork.

Jörgen Rånge med en hög särdeles goda spån.

De nutida råd som ges angående uppspikningen av spån är att spånen först torkas för att vid läggning läggas i blöt helst ett dygn före läggning. Detta för att spånorna inte ska spricka vid spikningen. I vår läggning som inte var under antikvarisk kontroll har vi spikat spånen med 30mm klammer ca hälften av spånen i torrt tillstånd och den andra hälften i färskklivet spån. Spånen har spikats med minst två klammer per spåna. Inga problem med sprickning.

I hörnen vrids spånen för att åstadkomma täta hörn.

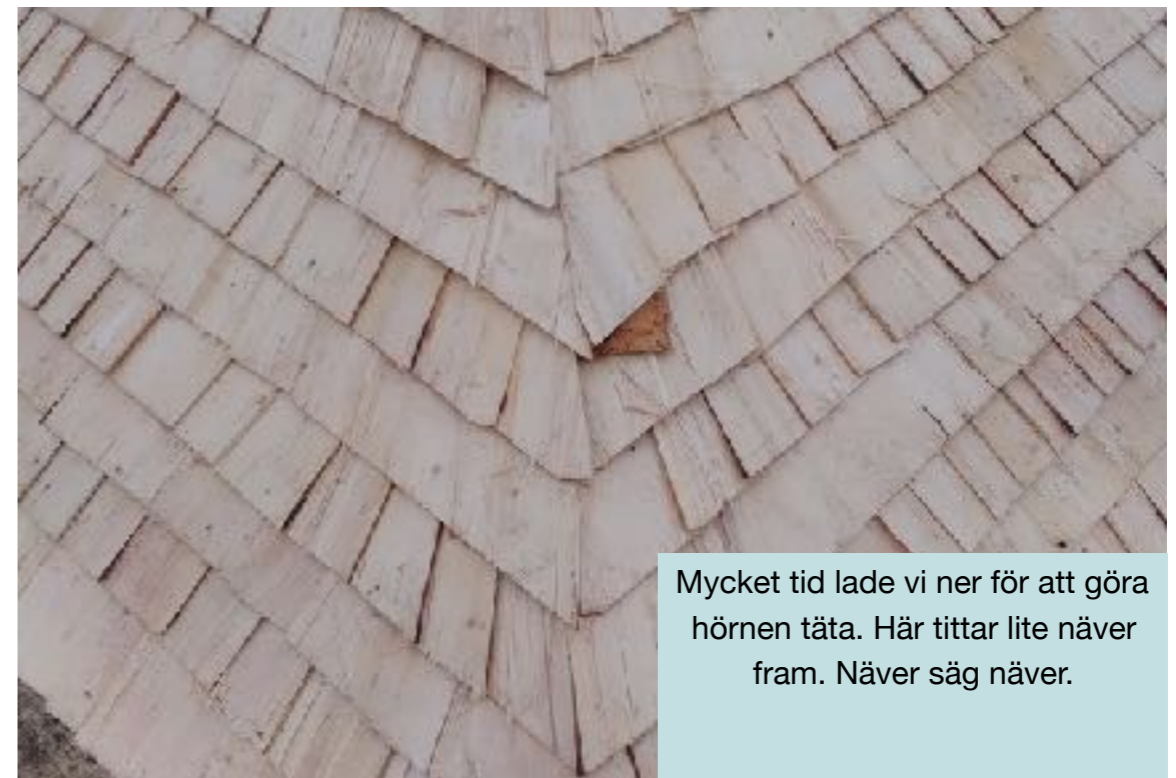
Rivning och läggning

Arbetet inleddes den 16 september med att från en skylift riva och spika spån på tornets spira. Planen var att detta skulle utföras av en man innan vi skulle bygga en ställning runt tornets nedre tak. Men p.g.a att skyliften var något för kort samt att spiran hade hyresgäster i form av bålgetingar blev bara delar av spiran färdig innan det var dags att dra igång med ställningsbygget. Därefter inledde vi rivning av det gamla underlaget. Vi rev ca en meter och spikade allteftersom det nya taket vilket innebar att vi bara behövde täcka med små remsor av skyddsplast i händelse av regn. Vi lade spånen i 5-lagstäckning vid start och drog ut spånen något då takets lutning var mycket brant, så att det i dessa avsnitt är en fyrlagstäckning. Spånen lades med minst en tums överlappning. På spirans väggar som ju är i nittio grader lade vi spånen brevid varandra utan överlappning och i en 3-lagstäckning. Med 3-lagstäckning menas att taket minst är täckt med 3 lager spån. I hörnen har vi använt oss av en teknik där vi täljer spånorna och lutar dessa så "svängen" blir vattentät. Eftersom det innebär att spånorna blir lite kortare så har vi kompenserat det tunnare spånlagren med att lägga näver underst. Huvuddelen av stommen var i gott skick men vi fick byta ut en hel del underlagsbrädor särskilt i den nedersta delen av tornet.

TUNARPS TORN

Rivning och återläggning.
Jörgen Rånge sågar en
rivningskant.

Mycket tid lade vi ner för att göra
hörnen täta. Här tittar lite näver
fram. Näver säg näver.

Spirans nedre kant var täckt med ett lager
spån. Vi tyckte lösningen var sådär. Så vi
beslutade oss för att bygga in den i 12 mm
hyvlad kärnfura. Innan vi spikade igen, en
träbit med "ett viktigt meddelande till
framtiden"

TUNARPS TORN

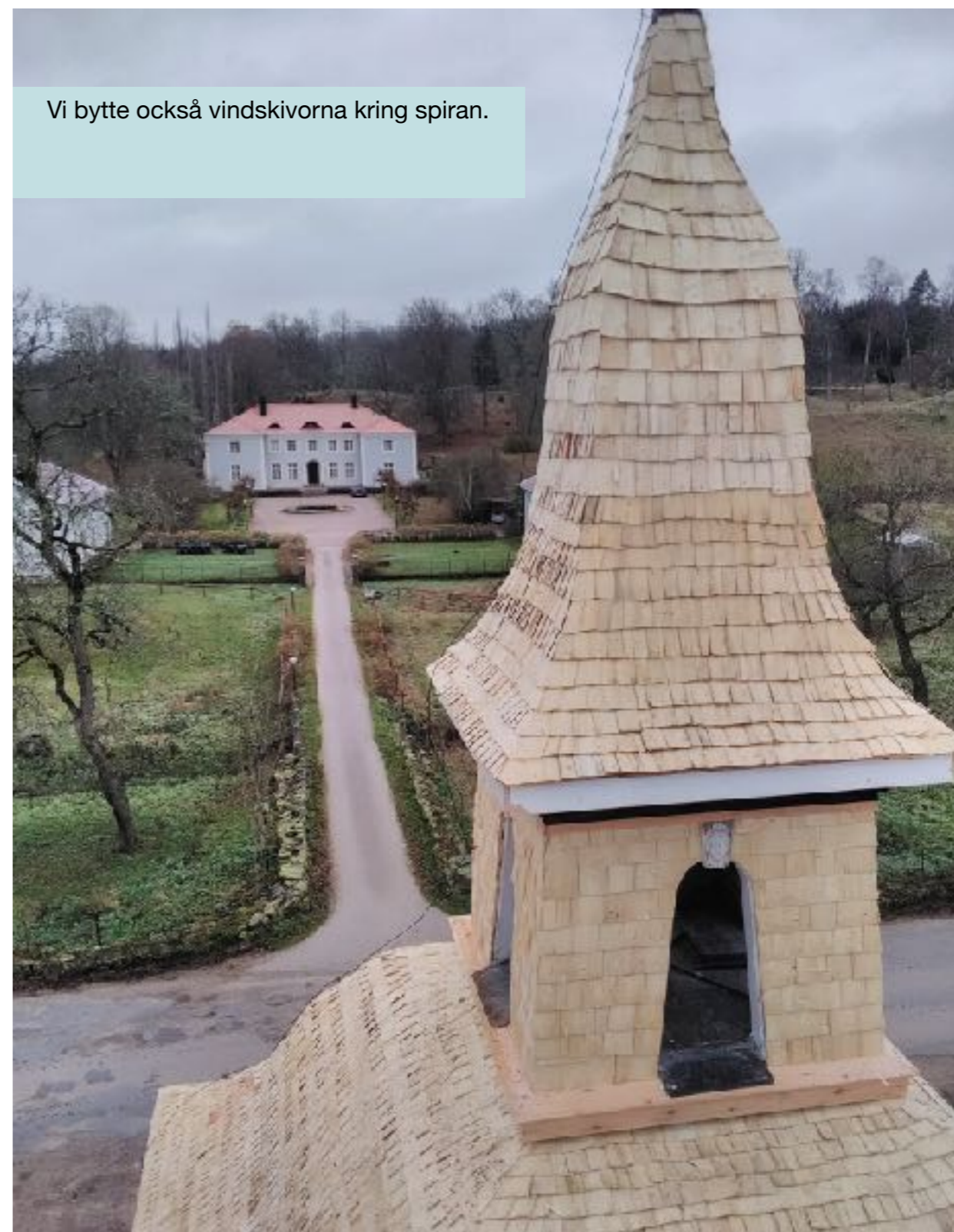
Spirans väggar hade kanske originalspånen kvar, målning av detaljer kvarstår

Före

Efter

TUNARPS TORN

Urtavlan på Tunarps torn, eller borde vi kalla det för Betsy och Richard Bäckstöms torn? Deras initialer finns iallafall kvar och tornet kan fira sin 104 årsdag under nytt tak.

Vi vill tacka:

Beata Thafvelin och Dag Ullgren för uppdraget samt arrendator och anställda vid Tunarps ridskola för visad förståelse.

Vi tackar också Karl-Gunnar Gustavsson i Hova för hans förträffliga skog som levererat exremt fin 100-årig undertryckt gran.

Bengt Bygdén och Jörgen Rånge

Traditionsbärarna

2019